

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄԱՀ

Աշխարհի ստեղծագործութեան վեցերորդ օրը Աստուած ստեղծեց մարդը ըստ իր «պատկերին եւ նմանութեան» չունչ տալով Հոգէն ձեւաւորած իր մարդուն, եւ մարդը եղաւ ապրող էակ (Ծննդոց 1:26, 2:7):

Մարդը, սահմանափակ կարողութիւններով եւ գիտութեամբ, կախեալ է զինքը ստեղծողէն, որովհետեւ իր Հոգին Աստուծոյ ձեռքն է եւ այդ Հոգին ամենակարող Աստուծոյ Հոգին է (Յոր 12:10, 32:8):

Ուրեմն, կրնանք ըսել թէ ապրող մարդը կը բաղկանայ Հոգիէ եւ մարմինէ: Որովհետեւ, մարմինը առանց Հոգիին մեռած է (Յակոբոս 2:26):

Մարդը իր Հպարտութեան եւ անհնազանդութեան պատճառով կորսնցուց իր դրախտային կամ երկնային կեանքը եւ եղաւ մահկանացու էակ՝ վերադառնալով Հոգին, ուրկէ ստեղծուեցաւ (Ծննդոց 3:19): Այս կորուստը եղաւ ժամանակաւոր պատիժ, ըստ արդարադատ Աստուծոյ վճիռին, ցոյց տալու թէ մարդը իր Հոգիով եւ մարմնով պիտի կրէր հետեւանքը իր բոլոր արարքներուն:

Աստուած սէր է (Ա. Յովհաննէս 4:16), որ յարմարագոյն ժամանակին օգնութեան հասաւ իր պատկերին եւ նմանութեան եւ ցոյց տուաւ մարդուն փրկութեան ճամբան, որպէսզի, ան վերստանայ յաւիտենական կեանք (Յովհ. 3:16): Յիսուս ըսաւ, «Ես եկայ որպէսզի կեանք ունենան (մարդիկ)» (Յովհ. 10:10):

ՀՈԳԻ ԵՒ ՄԱՐՄԻՆ

Մարդը, ըստ իր ազատ կամքի ընտրութեան, կը վարէ իր կեանքը երբեմն յաջող կամ ձախող, մեղաւոր կամ անմեղ, բարի կամ չար, իմաստուն

կամ անխելք, ուրախ կամ տխուր, հաւատացեալ կամ անհաւատ եւ կամ այլ նմանօրինակ կերպերով: Կեանքի բոլոր փորձառութեանց ընթացքին, մարդու Հոգին եւ մարմինը միշտ միասնաբար կը գործեն: Հոգին եւ մարմինը առանձնաբար չեն կրնար գործել նոյն նպատակին համար, որովհետեւ մէկը առանց միւսին անզօր է (Յով. 6:64): Հետեւաբար, երկուքն ալ միասնաբար պատասխանատու են իրենց արարքներուն:

Երբ մարմինը եւ Հոգին միասնաբար կը վերջացնեն իրենց բարեգործութեանց եւ կեանքի ճամբորդութիւնը, մարմինը կը մեռնի եւ կը հասնի իր վախճանին, վերադառնալով Հոգին (Ծննդոց 3:19): Իսկ Հոգին կը վերադառնայ Աստուծոյ որ զայն տուաւ (Ժողովող 12:7): Ուրեմն, մահը Հոգիի բաժանումն է մարմինէն (Յոկոբոս 2:16):

ԿԵԱՆՔԻՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Մարդուն եւ տիեզերքի ստեղծումին նպատակը Աստուծոյ փառքը պատմել է (Սաղմոս 18:2): Ստեղծող Աստուած միայն կրնայ որոշել կեանքի նպատակը եւ այդ նպատակը անփոփոխ է (Հռոմայեցւոց 9:17-21, Եբրայեցւոց 6:17): Աստուած իր նպատակը յայտնած է մարդոց իր կատարած խոստումով (Բ. Օրինաց 18:15, 20-22): «Եւ մենք ձեզի կ'աւետարանենք այս խոստումը, որ եղած էր Հայրերուն եւ Աստուած նոյն այդ խոստումը կատարեց ձեզի՝ անոնց որդիներուն համար՝ յարութիւն տալով Յիսուսի, ինչպէս գրուած է երկրորդ Սաղմոսին մէջ. "Դու իմ որդիս ես, եւ ես այսօր ծնայ քեզ"» (Գործք 13:32-33, Սաղմոս 2:7, 89:28-35, Բ. Սամուէլ 7:14-15): Մէկ խօսքով Քրիստոսի

աշխարհ գալը եւ իր միջոցով մարդոց փրկութիւնը ինքնին Աստուծոյ խոստումն էր որ մարդիկ պէտք է ընդունին եւ ընեն զայն իրենց կեանքին նպատակը՝ ըլլալու որդեգիրները Աստուծոյ՝ արժանանալու յաւիտենական կեանքին:

Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ, «Իսկ երբ ժամանակը իր լրումին հասաւ՝ Աստուած զրկեց իր Որդին, որ ծնաւ կնոջմէ եւ մտաւ օրէնքի տակ, գնելու համար զանոնք՝ որ օրէնքի տակ էին, որպէսզի մենք որդեգրութիւն ընդունինք»: (Գաղատացւոց 4:4-5):

«...Դուք չառիք ծառայութեան հոգին, վերստին երկիւղի մէջ իյնալու համար, այլ առիք որդեգրութեան հոգին՝ որով կ'աղաղակէք. Աբբա Հայր»: (Հռոմայեցւոց 8:15):

«Ան ընտրեց մեզ Անով՝ նախ քան աշխարհի ստեղծագործութիւնը, որպէսզի մենք սուրբ եւ անարատ ըլլանք իր առջեւ սիրով: Նախասահմանեց մեզ որդեգրութեան Յիսուս Քրիստոսի միջոցով, ըստ իր կամքի հաճութեան՝ ի գովութիւն իր շնորհի փառքին, որով ուրախացուց մեզ իր Սիրելիով»: (Եփեսացւոց 1:4-6):

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՐԻ ԿԱՄ ԲԱՐԻԻ

Եկեղեցին կը ճանչնայ գոյութիւնը բարի եւ չար հոգիներու: Աստուած Հոգի է եւ բարի (Յովհաննէս 4:24, Ա. Մնացորդաց 16:34): Չարը այն է որ բարին հակառակ կը կամենայ եւ կը փորձէ չէզոքացնել զայն: Աստուծոյ կամքին հակառակ ընթանալ կը նշանակէ չարին գոծակցիլ, այսինքն մեղանչել: Մարմինը եւ հոգին իրենց որոշ գորութիւններով կամ կարողութիւններով կրնան առանձին առանձին մեղանչել: Չարութեամբ հոգին կը տկարանայ եւ մարմինը կը զօրանայ եւ կ'ըլլայ շնչաւոր եւ անբան (Տաթեւացի, «Գիրք Հարցմանց»): Այսպիսի շնչաւոր

մարմին մը չընդունիր Աստուծոյ Հոգին (Ա. Կորնթացւոց Բ. 14):

Կեանքի ճամբաները չատ են: Մարդը, ըստ իր կամքին, կ'ընտրէ իր կեանքի ուղղութիւնը, ըլլայ այդ անմեղութեան եւ կուսութեան, շնորհքի եւ մաքրութեան, հաւատքի եւ բարեպաշտութեան, օրէնքի եւ պատւիրաններու, կուրութեան եւ անհատութեան, եւ անառակ կեանքի: Աւետարանը այս բոլորը ամփոփելով կը յայտնէ երկու ճամբաներ, մէկը՝ կորստեան, իսկ միւսը՝ կեանքի: Յիսուս ըսաւ, «Մտէք նեղ դուռէն, որքան լայն է դուռը եւ ընդարձակ՝ ճամբան, որ դէպի կորուստ կը տանի, եւ բազմաթիւ են անոնք, որ կը մտնեն անկէ: Որքան անձուկ է դուռը եւ նեղ՝ ճամբան, որ դէպի կեանք կը տանի, եւ սակաւաթիւ են անոնք, որ կը գտնեն զայն»: (Մատթէոս 7:13-14):

Պէտք է իմանանք որ այս մեր կեանքը շնորհուեցաւ մեզի, իսկ միւսը՝ յաւիտենական կեանքը խոստացուեցաւ, որ կրնանք վայելել ոչ միայն Աստուծոյ ողորմութեամբ, այլ նաեւ արդարութեամբ: Աստուած է որ մեզ կը զրկէ եւ դարձեալ Աստուած է որ մեզ արժանի կ'ընէ այդ կեանքին: «Տէրը կ'աղքատացնէ եւ կը հարստացնէ. Ան է որ կը խոնարհեցնէ եւ կը բարձրացնէ»: (Ա. Թագաւորաց 2:7):

ԹԱՂՈՒՄ

Մեռած մարմինին թաղուած տեղը կը կոչուի գերեզման, չիրիմ կամ դամբարան:

Գրիգոր Տաթեւացի կուտայ տասը պատճառներ թէ ինչո՞ւ համար կը թաղենք մեռելները: Այստեղ նշենք միայն երեք հատը: (Տես «Գիրք Հարցմանց»):

1. Թաղելով կը պատուենք մարդը որ Աստուծոյ «պատկերն» է եւ կը պահենք զայն գերեզմանի մէջ իրրեւ պատուական գանձ:

2. Մարդիկ որպէսզի իրենց սիրելիներուն մեռած մարմինները չպաշտեն, ինչպէս որ կ'ընէին պատկերապաշտութեան շրջանին (Տրդ - Զրդ դար):

3. Թաղում կը նշանակէ յարութիւն: Ինչպէս որ Հոգին մէջ թաղուած սերմերը կը կենդանանան եւ կը բուսնին, այնպէս ալ մարդոց մարմինները յարութիւն պիտի առնեն: Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ, «կը սերմանուի տկարութեամբ, եւ յարութիւն կ'առնէ զօրութեամբ»: (Ա. Կորնթացւոց 15:43):

Մեռած մարմինը Հոգին կը յանձնենք որպէսզի Հոգ դառնայ բնականօրէն, ուրկէ ան սկիզբ առաւ:

Մարմինը նախ քան գերեզման իջեցնելը քահանան երեք անգամ ափ մը հող կ'օրհնէ ի նշան Ադամին այն դատապարտութեան որ Աստուած հրամայեց ըսելով, «Հող էիր եւ Հոգին պիտի դառնաս» (Ծննդոց 3:19): Այդպիսով, գերեզմանին հողը կը սրբացուի, որպէսզի քրիստոնեային մարմինը անսուրբ Հոգին մէջ չդրուի: Որովհետեւ, Ադամին մեղանշելով, Աստուած անիծեց երկիրը եւ անոր վրայ բուսաւ փուշ եւ տատասկ (Ծննդոց 3:17, 18): Ուրեմն, հողը պէտք է որ օրհնուի (սրբացուի) Սուրբ Երրորդութեան անունով, ինչպէս որ մկրտութեան ժամանակ ջուրը կ'օրհնուի երեք անգամ նախ քան մկրտութիւնը:

Գերեզմանը, ըստ օրէնքի, պէտք է որ արեւելք-արեւմուտք ուղղութիւնը ունենայ եւ մեռելին դէմքը պէտք է արեւելք նայի: Այս կը նշանակէ թէ ննջեցեալը ցանկութիւն ունի յարութեան օրը դրախտ մտնելու, որ արեւելեան կողմն է, եւ թէ Քրիստոսի երկրորդ գալուստը պիտի երևի արեւելքէն (Մատթէոս 24:27):

Աւետարաններէն (Մատթէոս 28:1, Մարկոս 16:1-2, Ղուկաս 24:1, Յովհաննէս 20:1) կ'իմանանք թէ Քրիստոսի մահուան եւ թաղման երրորդ օրը առաւօտ կանուխ, Մարիամ Մագդաղենացին ուրիշ կիներու հետ գերեզման եկաւ Քրիստոսի մարմինը օծելու: Կիները հոն իմացան եւ վկայեցին Քրիստոսի յարութեան լուրը: Ահա այս օրինակին հետեւելով հայ եկեղեցին եւս հաստատած է թաղման երկրորդ եւ երրորդ առաւօտներուն գերեզմանի վրայ կատարուելիք «Այգուց»ի արարողութիւնը, մեր մեռելներուն աւետելու համար յարութեան լուրը, եւ հոգեպէս ուրախանալու եւ սփոփուելու մեր վիշտերէն:

Յատկանշական է յայտնել թէ թաղման երկրորդ օրը գերեզման տրուած այցելութիւնը («Այգուց»ի համար) կը կատարուի նախ կիներու կողմէ եւ յետոյ այրերու կողմէ: Բացատրելու համար այս պարագան, յիշեցնենք որ աւետարաններու մէջ ըստած է թէ երեք Մարիամները նախ այցելեցին Քրիստոսի գերեզմանը, օծելու համար Յիսուսի մարմինը: Իսկ, երրորդ օրը կիներ եւ այրեր միասին կրնան այցելել գերեզման:

Քրիստոնէական ըմբռնումով 3-ը, 7-ը, 40-ը եւայլն, կը նկատուին խորհրդաւոր թիւեր: Այդ իսկ պատճառով, ըստ ընտրութեան եւ կարեւորութեան կը կրկնենք մեր խօսքերը կամ արարքները 3, 7 կամ 40 անգամներ: Երեք թիւի խորհրդաւորութիւնը գլխաւորաբար հիմնուած է Սուրբ Երրորդութեան (Հայր, Որդի եւ Սուրբ Հոգի) վարդապետութեան վրայ: Գիտենք նաեւ թէ Քրիստոսի յարութիւնը տեղի ունեցաւ իր թաղման երրորդ օրը:

Թաղման կարգը կը բաղկանայ երեք մասերէ.

1. Տան կարգ, տան (մեռելատան) մէջ կատարուող արարողութիւն.
2. Եկեղեցւոյ կարգ, եկեղեցւոյ մէջ կատարուող արարողութիւն.
3. Գերեզմանի կարգ, գերեզմանին վրայ կատարուող արարողութիւն:

Անցեալին, մեռելը կը թաղուէր մահուան օրը եթէ օրը չատ ուշ չէր: Ներկայիս, սակայն, մեռելին մարմինը կը գմուսեն եւ կառավարական օրինական պահանջները կը լրացնեն, որ կը տեւէ քանի մը օրեր, ապա թաղումը կը կատարուի:

Ոստիւ կը թելադրենք որ թաղման արարողութեան երեք մասերն ալ կատարուին: Եկեղեցւոյ եւ գերեզմանի կարգերը ոչ մէկ պարագայի պէտք է զեղջել: Անցեալին, կամքէ անկախ պատճառներով, կարգ մը շեղումներ արտօնուած են, սակայն, անոնք պէտք չէ նկատուին նախընտրանք եւ արտօնուին ըստ քմահաճոյքի: Քրիստոնեան իրաւունք ունի եւ արժանի է քրիստոնէական պատուով թաղուելու: Հետեւաբար, ան պէտք չէ զրկուի թաղման լրիւ արարողութենէն:

Եկեղեցւոյ եւ գերեզմանի արարողութեան ընթացքին զազաղը գոց կամ բաց կը պահուի, ըստ տեղական սովորութեան կամ կարգադրութեան:

Աշխարհականներուն իրաւունք չի տրուիր դամբանականներ խօսիլ եկեղեցւոյ մէջ: Անոնք իրենց խօսքերը կրնան ըսել մեռելատան եւ գերեզմանատան մէջ: Սակայն, կրնան թելադրել եկեղեցականին որ նկատի առնէ, ըստ իր ընտրութեան, ննջեցեալին կենսագրականը իր արտասանած ցաւակցական խօսքին մէջ:

Թաղման արարողութիւնները կը կատարուին Հայերէն կամ այլ

լեզուով, ըստ կարելորութեան եւ անհրաժեշտութեան:

Միսական եկեղեցիներ կը սահմանեն որոշ զինքն թաղման արարողութեան համար, որ կարելի չէ նուազեցնել երբ արարողութեան որոշ մաս մը զեղջուի: Կը սխալինք երբ այս արարողութիւնները կը նկատենք որպէս առեւտրական ծառայութիւն: Երբ ննջեցեալին ընտանիքը անկարող է եկեղեցւոյ լրիւ ծախսերը հոգալ, այդ պարագան պէտք է հովիւին ուշադրութեան յանձնել:

ՔԱՀԱՆԱՅԱԹԱՂ

Երբ ննջեցեալը կրօնաւոր մըն է՝ Աստուծոյ ընտեալը եւ ծառան, նախ քան գերեզման տանիլը, Սուրբ Պատարագի արարողութեան ընթացքին անոր մարմինը (ճակատը եւ աջ ձեռքը) կ'օծուի, ինչպէս Քրիստոսի մարմինը օծուեցաւ նախ քան թաղումը: (Յովհաննէս 19:39-40): Պատարագի ժամանակ երբ «Ողջոյն» կ'երգուի, եկեղեցական դասը կը համբուրէ այդ օծեալ ձեռքը ի նշան ողջագործման եւ ողջերթի:

Եկեղեցական մը (բացի եպիսկոպոսէ եւ կաթողիկոսէ) իր կեանքի ընթացքին երեք անգամ կ'օծուի, մկրտութեան, ձեռնադրութեան եւ մահուան ժամանակ: Հին Կտակարանը կը պատմէ թէ Դաւիթ, Աստուծոյ ընտեալը եւ օծեալը, երեք անգամ օծուեցաւ որպէս թագաւոր: (Ա. Թագաւորաց 16:3, Բ. Թագաւորաց 2:4, 5:3):

Գերեզմանատան մէջ վախճանեալին մարմինը փոսը կ'իջեցուի չուրջառի ծածքի տակ՝ մարդոց տեսողութենէն ծածկելու համար: Այս կ'ընեն պատկերացնելու համար ներկայութիւնը այն ամպին որ եկաւ եւ ծածկեց եւ անյայտացուց Քրիստոսը առաքեալներու տեսողութենէն՝ համբարձման ժամանակ: «...ամպը ծածկեց զայն անոնց աչքերէն»: (Գործք

1:9): Անյայտացման դէպք մըն ալ պատահեցաւ Մովսէսի մահուան եւ թաղման ժամանակ: «... եւ Տէրը թաղեց զինք ձորի մը մէջ Մովսէսի երկիրը՝ Փեգովրի դիմաց, եւ ոչ ոք իմացաւ թաղման տեղը մինչեւ այսօր» (Բ. Օրինաց 34:6):

ՄԵՐԺՈՒՄ ԹԱՂՄԱՆ

Հայ եկեղեցին կը մերժէ թաղում կատարել հետեւեալ պարագաներուն, երբ մահացող անձը

1. Յայտնապէս եւ գիտակցաբար մերժած է իր քրիստոնէական հաւատքը:
2. Հայ եկեղեցւոյ մէջ մկրտուելէն եւ կամ դրոշմուելէն յետոյ կրօնափոխ կամ դաւանափոխ եղած է՝ ուրանալով իր քրիստոնէական կրօնքը, եւ կամ միացած է տարբեր եկեղեցիի մը:
3. Չէ մկրտուած կամ դրոշմուած Հայ եկեղեցւոյ մէջ (նոյնիսկ մանուկներու պարագային):
4. Անձնասպանութիւն գործած է (բացի խեղազարութեան պարագային):

Այսպիսի պարագաներ դժուարին կացութիւն կը ստեղծեն եկեղեցականին եւ թէ ննջեցեալի ընտանիքի անդամներուն համար: Հովիւ մը արդարացիօրէն իրաւունք ունի հարցնելու ննջեցեալի հաւատքի եւ ո՞ր եկեղեցւոյ (յարանուանութեան) պատկանելիութեան մասին: Երբեմն ննջեցեալի ընտանիքին անդամները կը խրտջին եւ կ'անհանգստանան երբ հովիւը յստակօրէն ցոյց կուտայ թէ վերեւ յիշուած պարագաներէն մէկուն գոյութեան պատճառով ինք չի կրնար թաղում կատարել:

Այս արգելքներէն խուսափելու համար, խոհեմութիւն է կանխամիջոց-

ներ ձեռք առնելը: Եթէ անձ մը չէ մկրտուած, պէտք է որ ան մկրտուի առանց յետաձգելու, եւ կամ թէ վերադառնայ մեր եկեղեցւոյ հաւատքին, երբ տակաւին ուշ չէ: Անհատի մը միայն հայ ըլլալը, իրաւունք չընծայեր իրեն անդամ ըլլալ հայ եկեղեցիին: Որովհետեւ, օտարազգի անձեր եւս կրնան հարազատ անդամներ ըլլալ հայ եկեղեցւոյ, երբ հաւատարմով կը մկրտուին կամ կը դրոշմուին հայ եկեղեցւոյ մէջ: Պէտք է յարգենք մեր եկեղեցւոյ ունեցած կեցուածքը հաւատքի հարցերու մէջ, առանց խաղարկութիւն ընելու:

Յստակ է, թէ ով որ մկրտուած չէ, քրիստոնեայ չէ, հակառակ անձին շատ բարի եւ անմեղ նկատուելուն: Մարդիկ պէտք է որ մնան իրենց ընտրած հաւատքին եւ եկեղեցիին մէջ, թէ՛ իրենց կենդանութեան եւ թէ՛ իրենց մահէն վերջը:

Կը գիտակցինք նաեւ որ Աստուած արդար է եւ ամենագէտ. հետեւաբար, գիտէ թէ ով արժանի է եւ ով անարժան իր պարգեւներուն:

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՅ

Հայ եկեղեցին ունի յատուկ արարողութիւն մը մեռելոց յիշատակին համար, որ կը կոչուի «Հոգեհանգստեան Պաշտօն»: Այս արարողութիւնը կը կատարուի ննջեցեալի մահուան եօթնօրէքին, քառասունքին (կամ 30րդ) կամ տարելիցին առիթով: Այս կիրառութիւնը իր հիմքը ունի Հին Կտակարանին մէջ: Մովսէս մարգարէի եւ Ահարոնի մահուան առիթով ժողովուրդը 30 օրեր սուգ պահեց (Բ. Օրինաց 34:8, Թուոց 20:29): Իսկ սուգի յաւելեալ եօթը օրեր նշանակուեցան Յակոբ նահապետի թաղման առիթով (Մննդոց 50:10):

Մատուցուած յիշատակի այս աղօթքները կը կատարուին այն յոյսով որ Աստուած ողորմի եւ զթայ մեր

ննջեցեալներուն, իր երկրորդ մեծ գալստեան օրը:

Յատակացելու համար մեր միտքը, կարելոր է նշել թէ անոնք որոնք հաւատացին Սուրբ Երրորդութեան եւ խոստովանելով իրենց մեղքերը ապաշխարեցին, կը հաւատանք որ այսպիսի աղօթքներ կ'օգնեն անոնց հոգիներուն արդարացման համար: Բայց անոնք որոնք մեռան առանց զղջումի եւ առանց ապաշխարութեան, անոնք մեռան իրենց մեղքերուն մէջ եւ, հետեւաբար, ոչ մէկ աղօթք օգտակար է իրենց համար, չնայած որ անոնք մկրտուած են եւ հաւատացած Քրիստոսի: Յակոբոս առաքեալ կ'ըսէ, «հաւատքը պարապ բան է առանց գործերու» (Յակոբոս 2:20): Ի հարկէ, չենք կրնար իրաւունք տալ մենք մեզի ըսելու թէ ո՛վ փրկուած է կամ ո՛վ փրկուած չէ, որովհետեւ դատաստանը կը պատկանի Աստուծոյ:

Հին Կտակարանին մէջ կը կարդանք հետեւեալը, «...ծունկի եկած կը խնդրէին սրտանց որ անոնց (իրենց եղբայրներուն) մեղքերը ներուէր: Քաջ Յուդա եւս կը մխիթարէր իր զօրքը եւ կ'ըսէր որ զգուշանային նոյն մեղքերը գործելէ. որովհետեւ, կ'ըսէր, ձեր աչքերով տեսաք այն պատահարները որոնք եղան գործուած մեղքերուն պատճառով: Բարեմտօրէն, դարձեալ չորս «սատէր» (չափ, կշիռք) դրամ կը հաւաքէր եւ կը ղրկէր Երուսաղէմ պատարագ (զոհ) մատուցանելու անոնց մեղքերուն համար: Շատ բարի մտքով (իմաստութեամբ) էր իր ըրածը, որովհետեւ մեռելներու յարութեան մասին կը խորհէր ան, երբ այդ բանը կ'ընէր: Եթէ յարութեան ակնկալութիւն չունենար պատերազմէն ինկողներուն համար, պարապ տեղն էր որ ան աղօթք կը մատուցանէր մեռնողներու անունին: Բայց ան ուղղակի նկատի ունէր

ննջեցեալներուն համար պահ դրուած գեղեցիկ պարգեւներուն շնորհքը, ուստի քաջ արիութեամբ մեռելներուն մասին կը խորհէր որ անոնք ստանային մեղքերու թողութիւն» (Բ. Մակարայեցւոյ 12:42-45):

Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ կ'ըսէ հետեւեալը, «Իսկ հաւատացեալ մեղաւորներուն, խոստովանողներուն եւ ապաշխարողներուն, որոնք հաղորդուեցան փրկական խորհուրդով եւ մեկնեցան այս աշխարհէն, անոնց համար յիշատակութիւն թող կատարուի Քրիստոսի պատարագով, աղօթքով, աղքատներուն զթալով եւ այլ բարի գործերով, որպէսզի այս վերջին բարեգործութիւններով մեռնողներ նորոգուին անվախճան կեանքի նորոգութեամբ»: («Յաճախապատում»):

Իսկ Խոսրով Անձեւացի (10րդ դար), իր «Մեկնութիւն Սուրբ Պատարագի» գրքին մէջ կ'ըսէ հետեւեալը, «Պարտք կը զգանք օգնել մեզմէ առաջ մեռնողներուն՝ աղօթքով, մանաւանդ պատարագով, որ յոյս եւ կենդանութիւն եւ փրկութիւն է ննջեցեալներուն համար»:

Բացի վերեւ յիշուած յիշատակի օրերէն, հայ եկեղեցին հաստատած է հինգ «Յիշատակ Մեռելոց» օրեր, որոնք կը հանդիպին Երկուշաբթի օրուան, այսինքն երկրորդ օրը հինգ տաղաւար տօներուն (Մենդեան, Զատիկուան, Այլակերպման, Աստուածածնի Վերափոխման եւ Խաչվերացի):

Սուրբ Գրիգոր Տաթեւացի (14րդ դարու հայ եկեղեցւոյ աստուածաբան) ունի հետեւեալ մեկնութիւնը Յարութեան զատիկի տօնի «Յիշատակ Մեռելոց» օրուան մասին: Քրիստոսի յարութեան շնորհքները վայելելէ եւ ուրախանալէ ետք, մասնաւորաբար, կը յիշենք զանոնք որոնց մարմինները Քրիստոսի հետ յարութիւն առին իրենց գերեզմաններէն եւ մտան սուրբ

քաղաքը՝ Երուսաղէմ, եւ երեւեցան շատերուն (Մատթէոս 27:52-53): Տաթեւացին կը շարունակէ ըսելով թէ այս առթիւ գերեզմանօրհնէքը պէտք է կատարուի Աւագ Ուրբաթ օրը, Քրիստոսի խաչելութեան եւ թաղման օրը, եւ ոչ թէ Երկուշաբթի «մեռելոց» օրը: Այս գերեզմանօրհնէքով ննջեցեալներուն կը հաղորդենք Քրիստոսի յարութեան բարի լուրը եւ գերեզմանները կը կնքենք խաչով:

Գերեզմանօրհնէքը «փրկագին» կամ «երաշխիք» չէ, այլ ողորմութիւն խնդրել է մեռնողին համար ստանալու աւետարանի քարոզած փրկութիւնը:

ԴԻԱԿԻՋՈՒՄ

Այս օրերուն, շատ մարդիկ այրել կուտան իրենց ննջեցեալներուն մարմինները: Դիակիզումը որպէս սովորութիւն գործադրուած չէ Հին Կտակարանի ժամանակաշրջանին, ոչ իսկ քրիստոնէական կանուխ ժամանակներուն: Մարմիններու այրումը թէեւ յիշուած է Հին Կտակարանին մէջ (Ա. Թագաւորաց 31:12):

Այսօր հարց կուզանք ըսելով, դիակիզումը արտօնելի՞ է: Այս հարցումին աւելի իմաստ եւ խորք տալու համար, պահ մը նկատի առնենք նշանաւոր հերոս մը, որուն նկատմամբ ունինք մեծ յարգանք ու սէր եւ, ապա, հարցնենք հետեւեալ հարցումը: Պիտի ուզէի՞նք այրել եւ ցրուել աճիւնները (փոշին) Վարդան Մամիկոնեանին (կամ Զօրավար Անդրանիկին, Սուրբ Սահակին, Սուրբ Մեսրոպին կամ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչին): Գիտենք թէ մեռած մարմինը ի վերջոյ փոշիի կը վերածուի եւ թէ Աստուած կարող է քով քովի բերել այդ բոլոր մասնիկները, եւ կեանք տալ այդ մարմինին դատաստանի օրը: Սակայն, ննջեցեալի մարմինին յատուկ տեղ մը տալը (թաղելով) նշան է անկեղծ սիրոյ եւ վերահաստատում յարութեան յոյսին:

Մայր Բնութիւնը գիտէ ինչպէս ընդունիլ այն ամէնը եւ վարուիլ անոնց հետ որոնք կուգան իր ծոցը: Բայց մարդկային միտքը կը փորձէ շրջանցել բնական ընթացքը մարմինն փոշիի վերածուելուն կամ փտութեան: Դիակիզումը ոչինչ կ'աւելցնէ կամ կը զարգացնէ այն ինչ որ բնութիւնը կը տնօրինէ:

Մարմիններ այրելը ծանօթ է մարդկութեան դարերով: Պատերազմներէ ետք երբ կարելի չէր դիակները թաղել, զանոնք կ'այրէին երբ մարդոց առողջութեան կը սպառնային: Արդեօք, նման սպառնալիք կա՞յ այսօր: Մէկ բան յստակ է, սակայն, որ դիակիզելը կամ մարմին այրելը, սկիզբէն չընդունուեցաւ որպէս փոխընտրութեան կերպ թաղման տեղ: Հետեւաբար, եկեղեցին համաձայն չէ եւ չի քաջալերեր դիակիզումը այն մարդոց որոնք ապրեցան քրիստոնէական յոյսով եւ կը սպասեն որ յարութիւն պիտի առնեն դատաստանի օրը:

ՀՈԳԵՃԱՇ

Թաղումէն ետք Հոգեճաշ տալու սովորութիւնը նոյնպէս յիշուած է Հին Կտակարանին մէջ (Երեմիա 16:7-8): Երբ նկատի առնենք կատարուած թաղման ծախսերը, սխալ պիտի ըլլայ ակնկալել որ սգաւոր ընտանիքը «հիւրասիրէ» մարդիկ Հոգեճաշով: Ցաւակցական ջերմ արտայայտութեան նշան է երբ բարեկամներ եւ մօտիկ ազգականներ միասին կը Հոգան սգաւոր ընտանիքին ուտելիք ճաշը: Անշուշտ միսթարական է ընտանիքին համար երբ բարեկամներ ճաշով բաժնեկից կ'ըլլան ընտանիքի վիշտերուն եւ ցաւերուն:

Տրուած ճաշը որպէսզի Հոգեճաշ նկատուի պէտք է որ ան օգուտ մը ըլլայ ննջեցեալի Հոգիին: «Հոգեճաշ»ը նպատակին կրնայ ծառայել միայն այն ատեն երբ Հոգեճաշին մեծ մասը կամ

ամբողջութիւնը կը տրուի աղքատներուն՝ ննջեցեալի անունին, որպէս ողորմութիւն եւ կամ բարեգործութիւն:

ՔԱԽԱՐԱՆ ԵՒ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Կաթոլիկ եկեղեցւոյ ըմբռնումը. - «Ըստ Հռովմէական Կաթոլիկէ (Կաթոլիկ) եկեղեցւոյ, քաւարանը չարչարանքի այն վիճակն է ուր Աստուծոյ բարեկամ մեռնողներուն Հոգիները կը վճարեն ժամանակաւոր պատիժի իրենց պարտքը եւ կը մաքրուին իրենց ներելի մեղքերէն եւ չար սովորութիւններէն: Այս ուսուցումը կ'ենթադրէ որ մեղաւորը նախ քան իր մեռնիլը արդարացած է Յիսուս Քրիստոսի ամենաբարբարութեան շնորհիւ, ներքնապէս նորոգուելով, ան եղած է Աստուծոյ որդեգիր զաւակը եւ ազատուած յաւիտենական պատիժի պարտքէն: Մկրտութեամբ մեղաւորին մաքրութիւնը կատարեալ է՝ արդարութեան ամէն պահանջը (debt) գոհացուած է: Բայց մկրտութենէն ետք Աստուծոյ բարեկամը եւ որդին երբ կը մեղանչէ ծանրօրէն եւ ապաշխարութեան խորհուրդով կ'արդարանայ, թէ եւ յաւիտենական պատիժը կը մեղմանայ Քրիստոսի անսահման բարեմասնութիւններով (merits), որպէս կանոն տակաւին մաս մը ժամանակաւոր պատիժ կը մնայ: Այդ քաւութեան պատիժը պէտք է որ վճարուի Աստուծոյ արդարութեան համար, ըլլայ այս կամ յաջորդ կեանքին մէջ: Եթէ Հոգին կը հետեւի այս վերջինին, այդ իսկ վիճակը Կաթոլիկ եկեղեցին կը կոչէ քաւարան: Արգելափակուած Հոգիին տառապանքները կը ստանան քաւութեան արժէք Քրիստոսի շնորհիւ (merits): Հոգիին պարտքը վճարելու կ'օգնեն Քրիստոսի մարմնոյն (եկեղեցին) կենդանի անդամներուն աղէրսները, այսինքն իրենց բարի գործերը, ընծայուած Աստուծոյ ողորմութեան Քրիստոսի անունով»:

(Թարգմանութիւն, Encyclopaedia Britannica, 1970, էջ 877):

Ուրեմն, այդ Հոգիները երբ կը մաքրուին քաւարանին մէջ, ապա կ'երթան երկինք (Քաւարան կը նշանակէ քաւութիւն եւ ներում ստանալու վայր):

Կաթոլիկ եկեղեցին քաւարանի գաղափարով կը զատորոշէ երկու տարբեր դատաստաններ, մէկը՝ առանձնական (կամ անհատական) դատաստան ըստ Հոգիի, իսկ միւսը՝ ընդհանրական դատաստան ըստ մարմնի:

Առանձնական դատաստանը կը վերաբերի Հոգիին: Այսինքն, եթէ մեռնողը ներելի մեղքեր ունի, առաջին դատաստանով իր Հոգին կ'երթայ քաւարան՝ վճարելու համար իր մեղքերուն պարտքը եւ, ապա, արդարացած կը մտնէ երկինք: Աններելի մեղքեր ունենալու պարագային, իր Հոգին կը դատապարտուի եւ դժոխք կ'երթայ: Անմեղ ըլլալու պարագային իր Հոգին կ'երթայ երկինք:

Ընդհանրական դատաստանը կը վերաբերի մարմնին՝ բոլոր մարդոց միասնաբար: Բոլոր մեռելները մարմնով յարութիւն պիտի առնեն Քրիստոսի երկրորդ գալուստին, (Ա. Թեսաղոնիկեցւոց 4:16), եւ ողջ մնացողներուն հետ միասին պիտի դատուին՝ ստանալու իրենց փառքի պսակը եւ կամ յաւիտենական կրակի պատիժը ըստ իրենց գործերուն (Յովհաննէս 5:24, 29): Այսպէս ուրեմն, Կաթոլիկ եկեղեցին կը դաւանի երկու տարբեր դատաստաններ, մէկը՝ Հոգիի, իսկ միւսը՝ մարմնի:

Հայ եկեղեցւոյ ըմբռնումը. - Հայ եկեղեցին կը մերժէ քաւարանի գոյութիւնը: Որովհետեւ, առանց դատաստան տեղի ունենալու ոչ ոք դժոխք կամ երկինք կ'երթայ, այլ բոլորին Հոգիները երկնքի եւ երկրի միջեւ կը սպասեն «տեղ» մը՝ վերջին

և միակ դատաստանի օրում, ստանալու համար իրենց վարձատրութիւնը (դժոխք կամ յաւիտենական կեանք): Սակայն, ընդունելի է ըսել որ արդարները իրենց հոգիին աչքերով կը տեսնեն այն անմահական կեանքը որ պիտի ստանան եւ մեծ ուրախութեան ակնկալութեամբ կը սպասեն այդ օրում: Աստուածաշունչը կ'ըսէ, «Արդարները կը սպասեն քեզ մինչեւ վարձատրես» (Սաղմոս 141:8): Իսկ մեղաւորները կամ չարերը, իրենց հոգիի աչքերով կը տեսնեն այն պատիժը կամ նեղութիւնը որ սահմանուած է իրենց համար եւ, ուրեմն, դառնութեամբ եւ յուսահատութեամբ կը սպասեն:

Պետրոս առաքեալ կ'ըսէ, «Տէրը զիտէ աստուածապաշտները փրկել փորձութենէ, իսկ անիրաւները պահել տանջանքի մէջ, դատաստանի օրում համար...» (Բ. Պետրոս 2:9):

Հայ եկեղեցին նոյնպէս կը մերժէ երկու տարբեր դատաստաններու գոյութիւնը եւ կ'ընդունի միայն մէկ ընդհանրական դատաստան՝ հոգիի եւ մարմնի, միասնաբար: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, նախ, Աստուածաշունչը ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ քաւարանի գոյութեան մասին:

Երկրորդ, մեղքերը կը քաւուին միայն խոստովանութեամբ եւ ապաշխարութեամբ եւ ոչ թէ քաւարանով: Հոգին մարմնէն բաժնուելէն ետք, ան չի կրնար զղջալ եւ ապաշխարել, որովհետեւ ապաշխարութիւնը կը պահանջէ մարմնական զրկանք եւ նեղութիւն: Հոգին չունենալով մարմին չի կրնար քաւել իր մեղքերը: Հետեւաբար, քաւարանով կարելի չէ քաւել մեղքերը: Մարգարէն կ'ըսէ, «մեռելները չեն խոստովանիր քեզ, եւ անոնք չեն օրհներ քեզ...» (Սաղմոս 115:17, Եսայի 38:18): Ուրեմն, չեն կրնար նաեւ ապաշխարել: Դաւիթ մարգարէն կ'ըսէ, «Այն հոգին որ

դուրս կ'ելլէ, այլեւս ետ չի դառնար» (Սաղմոս 77:39): Քանի որ հոգին չի կրնար վերադառնալ (մարմնին), ուրեմն, չի կրնար նաեւ ապաշխարել: [Այստեղ յայտնենք թէ եկեղեցին չընդունիր հոգիի վերստին մարմնանալու գաղափարը (Reincarnation)]:

Երրորդ, քաւարանի գոյութիւնը կը տկարացնէ եկեղեցւոյ հեղինակութիւնը մեղքերը ներելու իր պարտականութեան մէջ: Եկեղեցւոյ այդ հեղինակութիւնը կամ իրաւունքը տրուած է Քրիստոսի կողմէ: Մատթէոս աւետարանիչ կ'ըսէ «...ինչ որ կապէք երկրի վրայ կապուած պիտի ըլլայ երկնքի մէջ: Եւ ինչ որ արձակէք երկրի վրայ թող արձակուած ըլլայ երկնքի մէջ» (Մատթէոս 18:18):

Նոյնպէս, քաւարանի մէջ եղողը եթէ ինքնին կրնայ քաւել իր մեղքերը, այն ատեն աւելորդ է սուրբերուն աղօթքը կամ բարեխօսութիւնը եւ եկեղեցւոյ օժանդակութիւնը եւ կամ անոնց համար կատարուած պատարագը:

Այսպէս ուրեմն, քաւարանի գոյութիւնը անընդունելի է, աւելորդ է եւ անհեթեթ: Մէկ խօսքով, արդարներ եւ մեղաւորներ բոլորն ալ պիտի սպասեն վերջին օրում տեղի ունենալիք միակ դատաստանին, դատուելու մարմնով եւ հոգիով, ստանալու համար իրենց արդար վարձատրութիւնը՝ համաձայն իրենց գործերուն: «Որովհետեւ մենք ամէնքս ալ պիտի ներկայանանք Քրիստոսի առեանին, որպէսզի իւրաքանչիւրը ստանայ ինչ որ աւելի առաջ գործած է իր մարմնով, ըլլայ բարի, ըլլայ չար» (Բ. Կորնթացւոց 5:10): Աստուածաշունչին մէջ նաեւ կը կարգանք, «Դուն կը հատուցանես իւրաքանչիւրին անոր գործերուն համաձայն» (Սաղմոս 61:13):

ՍԱՄՈՒԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱՂՈՅԵԱՆ